

АНДРОЩУК Валентин Павлович

**Політична і дипломатична діяльність В'ячеслава
Липинського / Political and diplomatic activity of
Vyacheslav Lypynsky**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МВСКм-21
В. П. Андрощук

Науковий керівник:
к.пол.н., М. П. Мовчан

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Стан наукової розробки теми.....	6
1.2 Методологія та методи дослідження.....	11
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2	
ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ТА ПОЧАТОК НАУКОВОЇ І ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
В. ЛИПИНСЬКОГО.....	14
2.1 Наукова та публіцистична діяльність напередодні Першої світової Війни.....	14
2.2 Громадсько-політична діяльність напередодні Першої світової війни...	18
Висновки до розділу 2.....	22
РОЗДІЛ 3	
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО.....	24
3.1 Участь В.Липинського в Українській демократично-хліборобській партії.....	24
3.2. В. Липинський на дипломатичній службі.....	29
Висновки до розділу 3.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	46

ВСТУП

Актуальність дослідження. Державотворчі процеси часів незалежної України показали, що їх ефективність неможлива без урахування попереднього досвіду будівництва української національної держави. Сьогодні велику увагу приділяють не тільки відтворенню історичного минулого в цілому, а й вивченню наукової спадщини та громадсько-політичної діяльності представників української інтелігенції, що присвятили себе створенню незалежної України. Дослідження їх наукового доробку, світоглядних позицій, політичних переконань та участі у громадському житті допомагають якнайширше розкрити особливості українського державотворення з урахуванням не лише національних та соціальних аспектів, а й історичного минулого українського народу. Актуальним є звернення в цьому контексті до життя й діяльності ідеолога українського консерватизму В. Липинського

Політичні переконання та теоретичні настанови В.К.Липинський завжди втілював у життя, присвячуючи цьому громадську і політичну діяльність. Відстоював спочатку ідеї культурного і соціально-економічного відродження України, під час перебування на посаді посла у Австро-Угорщині відстоював її політичні, економічні і територіальні інтереси, а в еміграції займався ідеологічною підготовкою правлячої еліти майбутньої незалежної України, основу якої становили усвідомлення та відданість гетьманській ідеології і виховання високих моральних якостей її провідників.

Об'єктом дослідження є особистість В.К. Липинського на тлі історичного контексту 1900-х – початку 1930-х років.

Предметом дослідження є формування світогляду В.К. Липинського, його громадсько-політична, наукова і публіцистична діяльність та дипломатична діяльність.

Мета дослідження полягає в комплексному вивченні життєвого шляху, громадської та політичної діяльності В.К. Липинського

Для реалізації мети було поставлено такі **наукові завдання**:

- проаналізувати рівень наукової розробки проблеми;
- з'ясувати основні чинники, що вплинули на формування його наукових та суспільно-політичних позицій;
- проаналізувати наукові погляди В.К. Липинського, виявити їх спрямованість та еволюцію в різні періоди життя;
- відтворити громадсько-політичну та дипломатичну діяльність В.К. Липинського, визначити її спрямованість та значення для українського суспільно-політичного життя.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що запропонована тема ще не була предметом висвітлення. Здійснено дослідження політичної та дипломатичної діяльності В.К. Липинського на тлі суспільно-політичних процесів у першій третині ХХ ст. на українській території під владою російської та Австро-Угорської імперій, а також українському еміграційному середовищі в Австрії та Німеччині. Конкретний вияв наукова новизна нашого дослідження знайшла в тому, що в даній праці:

- на основі попередніх досліджень та вперше введеного в науковий обіг фактичного матеріалу зроблено спробу комплексного відтворення життєвого шляху В.К. Липинського, його політичної та громадської діяльності;
- на основі наявного матеріалу були виявлені і комплексно представлені основні етапи становлення світогляду В.Липинського, з'ясовано і деталізовано маловідомі факти з життя вченого;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і рекомендації дослідження можуть бути творчо використані політичними партіями, громадськими організаціями у вирішенні актуальних державотворчих проблем на сучасному етапі.

Публікації. Андрощук В. Дипломатична діяльність В'ячеслава Липинського // III Міжнародні наукові читання імені Богдана Гаврилишина: збірник матеріалів (м. Тернопіль, 5 грудня 2023 року. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 11-13.; Андрощук В. В'ячеслав Липинський на дипломатичній службі

Української держави // Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 75-79.

Структура. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 49 сторінок, з них основного тексту 45 сторінок, список використаних джерел та літератури містить 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан наукової розробки теми

Постать В.К. Липинського, його громадсько-політична діяльність та науковий доробок неодноразово привертали увагу дослідників. Процес вивчення праць ученого триває вже більше століття, постійно набуваючи наукової глибини та різноспрямованості (історія, політологія, історіографія, історіософія, філософія, соціологія, зовнішня політика) досліджень. Ступінь цих розробок неоднаковий, саме тому в історіографії проблеми можна виділити п'ять груп. Перша представлена розвідками вітчизняних науковців у 1908 – 1917 роках. Друга складається з праць, що вийшли з 1917–1980-х років. Третя репрезентована дослідженнями української діаспори періоду 1917 року – поч. ХХІ ст. Четверта група – це роботи сучасних українських учених. П'ята складається з розвідок сучасних зарубіжних дослідників початку ХХІ ст.

Перша група історіографії представлена рецензіями та відгуками на наукові та публіцистичні праці В.К. Липинського. Публіцистична діяльність ученого, розпочата статтями в «Раді» та історичними розвідками в «Літературно-науковому віснику», відразу пригорнула до себе увагу читачів. Відгук на першу публікацію В.К. Липинського (рецензія на «Історію України» М. Аркаса) зробив В. Піснячевський [1], що високо оцінив професіоналізм та обізнаність автора рецензії. В. Піснячевський також указав на недостатню увагу В.К. Липинського щодо доступності викладу цього видання для широкого загалу.

Остаточне визнання В.К. Липинського як науковця відбулося після виходу в світ у 1912 р. його історичної монографії «Z dziejów Ukrainy», яку було присвячено висвітленню подій Хмельниччини та з'ясуванню ролі в них правобережної шляхти. Цю монографію високо оцінили представники тогочасного українського інтелектуального світу, які відзначали глибину та

оригінальність ідеї, широку джерельну базу, історизм, вдалий виклад та започаткування нового напрямку у вивченні Хмельниччини. Зокрема, у своїй рецензії на «Z dziejów Ukrainy» І. Крип'якевич відзначив: «Це епохальна нового напрямку праця; вона приносить честь авторові своїми небуденними прикметами; хто не студіював би Хмельницького, не може поминути тої праці, ... багато поглядів автора мусить прийняти наука української історії – як основу своїх подальших дослідів» [2, с. 85].

Ознайомившись «Z dziejów Ukrainy», Д. Дорошенко відзначив глибину її дослідження, оригінальність та історизм: «ряд оригінальних, високоталановитих, повних глибокої і бистрої думки і широкого історичного знання дослідів самого д. Липинського» [3, с. 368].

Високу оцінку «Z dziejów Ukrainy» надав М. Кіндратович, наголосивши не лише на актуальності ідеї самої праці (залучення Правобережної шляхти до українського життя), а й вдалий її виклад.

Рецензія Д. Багалія, на відміну від П. Клименка, не була такою гострою. Говорячи про працю В.К. Липинського, він був досить стриманим, відзначаючи її оригінальність та новизну державницького підходу. Однак Д. Багалій не надавав йому великого значення, наголошуючи на вирішальній ролі соціально-економічного принципу в історичному процесі, засновником якого був М.С. Грушевський. У своєму огляді історіографії Д. Багалій писав: «Ми визнаємо наукову вартість питання про ролі державницької думки в історії України, ми охоче визнаємо, що в цьому напрямку Липинський зробив дуже багато, що він спирався на силу документального матеріалу, що він скористався з нього для своїх висновків, що це перша робота такого напрямку, ... але до цього я додаю свої обмеження про значення як самої ідеї державності, так і праць самого В. Липинського» [4, с. 46-47].

Питання життєвого шляху і громадсько-політична діяльність висвітлюються оглядово і не мають глибокого аналізу.

Уперше життєвий шлях В. Липинського було коротко висвітлено ще за життя вченого, в 1926 р., у розвідці О. Назарука. Автор подав загальні відомості

про дитячі та юнацькі роки вченого, а також звернувся до його наукового доробку і громадської діяльності.

Подальше висвітлення життя В. Липинського відбулось вже після його смерті в збірнику «В. Липинський як ідеолог і політик» (1931 р.). Автори (Д. Дорошенко, А. Монтрезор, О. Скоропис-Йолтуховський, М. Савур-Ципріянович,) також коротко розкрили загальні відомості про життя та діяльність В.К. Липинського. Особливості та умови останнього періоду життя вченого розкриваються у статті М. Козак.

Дипломатичну діяльність В.К. Липинського на посаді посла в Австро-Угорській державі оглядово описав Д. Дорошенко. Його праця присвячена: «висвітленню подій доби українських визвольних змагань. Вона має право претендувати на першу працю, що в ній робиться спроба подати історію заснування та діяльності української дипломатичної служби» [5].

Перші публікації присвячені гетьмансько-монархічним ідеям В.К. Липинського з'явилися ще за життя вченого. Вони були сфокусовані на виклад його ідеологічної концепції з метою її популяризації серед українського еміграційного громадянства як Європи, так і Америки. Авторами цих статей були М. Кочубей, С. Томашівський, М. Забаревський, О. Назарук.

Однак, консервативні погляди В.К. Липинського на майбутній устрій української держави не були сприйняті суспільством одностайно. Критику гетьмансько-монархічної ідеології вченого бачимо в публікаціях М. Славинського та В. Мартинця, що у своїх працях ставлять під сумнів практичне втілення в життя державотворчої концепції вченого, вважаючи її утопічною.

Перша спроба аналізу суспільно-політичних поглядів ученого була зроблена В. Андрієвським, що приділяв особливу увагу самостійницько-монархічним позиціям В.Липинського.

Найбільш повно погляди вченого та дипломата почали аналізуватися після його смерті. Вивчення цього питання широко представлено публікаціями у журналі «Дзвони», що виходив у Львові та збірнику В. Липинський як ідеолог і

політик». Серед опублікованих там численних статей, присвячених ідеології В.К. Липинського, можна виділити публікації Д. Чижевського, В. Залозецького, В. Заїкіна, А. Іщака, О. Андрієвського та М. Демковича Добрянського, М. Мірчука та Д. Дорошенка.

Філософсько-світоглядний аналіз державотворчої теорії В.Липинського представлений в публікаціях М. Мірчука. Він приділяв увагу не тільки месіанізму вченого, а й його елітарним позиціям.

На схожість класократичної держави В. Липинського та корпоративізму Б. Муссоліні вказував і В. Левицький. Проте в аналізі цього питання він зайняв нейтральну позицію: «якщо ідея трудової української монархії не є матір'ю італійського фашизму, то все-таки певно, що не його наслідуванням» [6].

Висвітленню поглядів вченого присвячена розвідка А. Жука, де розкрито політичні погляди наддніпрянської еміграції напередодні Першої світової війни та політичні течії в 1920-1921 рр., при цьому особливу увагу приділено самостійницько-монархічній позиції В.К. Липинського.

В. Кучабський розглядав державотворчу теорію В.Липинського як всеохоплювальний процес, що базується на класократичному принципі з наявною аристократією, релігійних засадах та з обов'язковою присутністю героїчної постаті [7].

Стисло характеристику головних ідей усіх праць, а також світогляду ідеолога гетьманського руху подав Д. Дорошенко, відзначивши: «історичні праці Липинського безперечно є найсильніше й найважніше з усього, чим позначився в новій українській історіографії великий здвиг, який зробило в ній відродження української державності. Разом із тим вони, поруч творів Грушевського, являються найціннішим здобутком української історичної думки новіших часів» [3, с. 71].

Вплив західноєвропейських соціологів та політологів (Ж. Сорель, Р. Міхельс, В. Паретто та ін.) під час університетських студій на становлення світогляду В.К. Липинського відзначали Є. Пизюр, В. Ісаїв та О. Пріцак. Проте

чіткого домінування чиїхось поглядів у науково-політичних позиціях вченого їм виявити так і не вдалося.

Дипломатичну діяльність науковця на посаді посла в Австро-Угорщині дуже стисло представлено в окремій публікації І. Дацківа, В. Пилипчука [8].

У Філадельфії 1963 р. засновано Східноєвропейський дослідний інституту ім. В. Липинського, що відкрило нову сторінку у вивченні спадщини вченого. Очолив даний заклад Я. Пеленський [9].

Втім, інтерес до вивчення наукової спадщини В.Липинського став поступово спадати. Проте дослідження цієї групи стали науковою базою, на якій відбулось подальше вивчення творчого доробку вченого українським дослідниками.

З проголошенням незалежності України зростає інтерес до раніше заборонених тем. Саме в цей період на теренах України починають вивчення особи та наукової спадщини В.Липинського. Про це свідчить велика кількість публікацій, розвідок, наукових конференцій. Разом із кількістю наукових розробок розширились як проблемні напрямки, так і глибина цих досліджень. Серед них можна виділити такі групи праць: загальні, що коротко в цілому розповідають про життя та діяльність вченого, та спеціальні, що стосуються окремих питань. У групі спеціальних праць спостерігаємо розмежування досліджень за такими проблемами:

- 1) життєвий шлях В.Липинського як у цілому, так і окремі його питання;
- 2) науковий доробок вченого;
- 3) громадсько-політична діяльність;
- 4) дипломатична діяльність.

До загальних праць належать публікації І. Гирича М. Дудара, В.Жадько, Є.Сверстюка, П. Олійницького. Окрім цих публікацій, загальні відомості про життя, діяльність та творчість містяться в монографіях Г. Касьянова: «Українська інтелігенція на рубежі XIX-XX століть: соціо-політичний портрет» [10] : «Українська державність у XX столітті» [11]. Назагал політична діяльність

В.Липинського складає окрему групу праць у сучасній українській історіографії. Але, це питання вивчало значно менше вчених.

Відтак, науковий доробок В.Липинського привертав увагу вітчизняних учених різних галузей. Насамперед спостерігаємо процес вивчення його історичних, філософських, політичних та соціологічних поглядів. Однак, незважаючи на наукову різноспрямованість досліджень, у вивченні творчого доробку В.Липинського визначилось коло питань, за ними відбувається розкриття головних ідей праць ученого.

Отже, розглянувши історіографію проблеми можна дійти висновку, що громадсько-політична та наукова діяльність В.К.Липинського завжди привертала увагу дослідників, як за його життя, так і після смерті. Однак, їх оцінка не була постійною, що зумовлюється низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Публікації, які виходили за життя вченого і одразу після його смерті не завжди носили об'єктивний характер.

1.2 Методологія та методи дослідження

Переважає більшість сучасних істориків схиляється до цивілізаційного підходу в методології. Ми теж вважаємо, що цивілізаційна парадигма найбільш придатна для дослідження історичного процесу.

Магістерська є історико-біографічним дослідженням, яке передбачає використання певних методів. За допомогою хронологічної реконструкції життєвого шляху В. Липинського було відтворено не тільки біографічні відомості про вченого, а й визначені особливості історичного періоду, у якому відбувалось формування його світоглядних позицій, громадсько-політична та наукова діяльність.

Дане дослідження було проведено з урахуванням принципів історизму, об'єктивності та науковості, які забезпечили досягнення неупередженості та достовірності в процесі висвітлення історичних фактів у роботі. Вони також були використані під час вивчення громадсько-політичної і наукової діяльності В.К.

Липинського, з урахуванням тогочасних політичних обставин, а також специфіці його оточення та особливостей спілкування вченого з ним.

Визначення загальної спрямованості дослідження, а також його характер і зміст отриманих результатів були не можливі без застосування філософсько-світоглядних підходів. Використання діалектичного методу забезпечило об'єктивне, всебічне і конкретне вивчення процесів і явищ, з притаманними тільки їм особливостями.

Також характером роботи було передбачено використання загальнонаукових та історико-біографічних методів: персоналізації, проблемно-хронологічний, історико-компаративістський.

Під час роботи з історіографією та джерельною базою основними стали методи аналізу, синтезу, проблемно-хронологічний та структурно-тематичний принцип, які дозволили не тільки правильно визначити необхідну літературу і джерела, але й систематизувати їх і виявити найменш вивчені питання дослідження.

Робота з матеріалом основної частини дослідження проводилась із залученням різних методів і підходів. Використання історичного підходу дозволило відтворити та уточнити факти і події, які склали життєвий шлях В'ячеслава Липинського. За його допомогою також була вивчена соціальна, національна, політична та культурна атмосфера, що в ній відбувалось формування та становлення національних, наукових та політичних позицій ученого.

Дослідження наукових та громадсько-політичних та дипломатичних поглядів В.Липинського на тлі суспільно-політичного життя, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків їх еволюції відповідно до історичних подій було не можливе без проблемно-хронологічного методу. Його було також використано і в процесі вивчення наукового доробку вченого, що передбачало розподіл теоретичної спадщини В.Липинського на окремі частини і викладення їх у хронологічній послідовності. Застосування історико-компаративістського методу зумовило вивчення ставлення вченого до існуючих політичних ідей та

течій, і виявлення відмінностей у поглядах В.К. Липинського з його опонентами. Метод персоналізації дозволив визначити внесок ученого у розвиток українського громадського життя, історичної науки та консервативної думки.

Висновки до розділу 1

Історіографія дослідження широко представлена багатоманітним матеріалом, аналіз якого дозволяє визначити ступінь дослідження обраної теми. Вивчення історіографії показало, що на сьогодні дослідженими є питання дипломатичної діяльності В.К. Липинського, його участь у громадському житті еміграції, проаналізована консервативна концепція вченого, приділена увага взаєминам з представниками українського наукового світу та громадсько-політичного життя (М.С. Грушевським, О. Назаруком, П. Скоропадським).

Громадська та наукова діяльність В.К. Липинського, питання його життєвого шляху, еволюція світогляду вченого також потребують подальшого уточнення та поглибленого вивчення.

Зовсім поза увагою дослідників залишились формування світоглядних переконань В.К. Липинського, його педагогічна діяльність.

Отже, наявна література й існуюча джерельна база дослідження дозволяють досягти мети й розв'язати поставлені завдання.

РОЗДІЛ 2

НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНОСТЬ В. ЛИПИНСЬКОГО

2.1 Наукова діяльність напередодні Першої світової війни

Провчившись один рік у Женевському університеті В'ячеслав Липинський повернувся додому. Удома він зайнявся перекладом науково-популярної польської літератури, так як про її необхідність для розширення світогляду української середньої верстви вони з Б. Грінченком обговорювали ще під час його навчання у Женеві [12, с. 344]. Через певний час В.Липинський завагався у користі перекладацької роботи для українського суспільства, оскільки вона, на його думку, мала одну дуже важливу особливість: «якийсь спеціальний скажімо дух, що робить їх майже неможливими до українського перекладу» [12, с. 346]. Проте праці цієї не покинув, що скоро змусило В.К. Липинського переконатися в первинній правильності задуму. Майже через рік, у 1908 р., опрацювавши велику кількість польської літератури, у листі до Б. Грінченка він дійшов висновку про її необхідність для світогляду українського суспільства у переробленому або перекладеному вигляді. Перелік найбільш важливих, на його думку, книжок з їх короткою анотацією В.К. Липинський подав у статті: «На увагу нашим видавництвам. Матеріал до нашої науково-популярної літератури» до київської газети «Рада» [13, с. 2-3]. До цього переліку увійшла література з різних галузей знань: з природознавства (д-р Бржезінські «Про те, що є в середині землі», «Про моря та суходоли», «Про воздух та, що в ньому діється», та інш.), астрономії (д-р Бржезінські «Про затміння сонця та місяця»; Умінські «Про сонце», та інш.), геології (Умінські «Про кам'яний вугіль»; Піотровські «Звідки взялися каміння на наших полях»), анатомії (д-р Бржезінські «Про тіло людини»), гігієни (д-р Бржезінські «Як виховувати дітей на здорових та сильних людей»; Промик «Як ми себе годуємо і як треба годуватися»), історії культури від найдавніших часів (Поплавська «Про життя

перед історичних людей»; Умінські «Про залізо і яка з нього користь», «Огонь на службі у людини» та інш.), з історії інших культур (Умінські «Про диких жителів Австралії», «Про диких жителів Полінезії», «Нансен серед крижаного моря»), історії давніх народів («Життя давніх народів: Халдейців, Асирійців, Фінікійців», «Про Єгипетян»; Сосновські «Бразилія та її жителі» та інш.), а також книги для дітей («Спомини коня»; Карінгтон «Помічники людини»). Крім переліку науково-популярної літератури, В.К. Липинський додав до цього списку декілька цікавих, на його думку, шкільних підручників: з географії (Промик «Про світ»; д-р Бржезінські: «Ілюстрована мандрівка по Європі») та читанку для дітей (д-р Бржезінські «Дарунок для молоді»), а також книги для народного вчителя (д-р Бржезінські «Оповідання про природу та промисли»; д-р Вериги «Що з чого виробляється»; д-р Гільперина «Розмова про тайни природи») [13, с. 2-3]. Великий обсяг опрацьованого матеріалу, його різноманітність свідчать не тільки про високу освіченість названого автора у різних галузях знань, а й про велику, корисну працю, що є найкращим доказом утілення ідейних переконань у життя.

Зауважмо, що водночас із перекладом польської літератури В.К.Липинський досліджував проблему прояви «українофільства» серед представників польської шляхти на Україні. Очевидно, інтерес до виникнення цього суспільного явища, мав не тільки науковий, а й особистий характер. Його вивчення базувалось на матеріалах зібраних у Краківській бібліотеці і мало на меті дослідити причини та умови як стихійного, так і свідомого прояву «українофільства», а також причини, що заважали розповсюдженню цього процесу. Наслідком дослідження стали статті про Богдана Залеського (Рада 1911, ч. 292), польську шляхту та праця про С. Кричевського: «(Z dziejow Ukrainy, Ksiega pamiatkowa ku czci Wlodzimierza Antoniewicza, Paulina a Swieczkiego i Tadeusza Rylskiego..., 1912)» [115]. У них Липинський визначав значення та роль шляхти в українському культурно-політичному житті.

Наукова робота В.К. Липинського в період з 1908-1913 роки здійснювалась під патронатом М.С. Грушевського. Ймовірно, що вперше

В.К. Липинський та М.С. Грушевський зустрілись у травні 1908 р. у Львові. Принаймні, про це свідчить запис у щоденнику професора від 7-8 травня 1908 р.: «Приїздили Доманицький з Липинським; Липинський зробив на нас дуже приємне враження» [8, с. 381].

Молодого В.К. Липинського захоплювала ідея можливості працювати в провідних наукових виданнях, що їх очолював відомий професор. А М.С.Грушевський, в свою чергу, зміг побачити у В.К. Липинському дуже розумну освічену людину, що мала широкий світогляд, а також свої наукові та громадсько-політичні позиції. Тому не дивно, що професор пропонував В.К. Липинському прослухати курс лекцій з історії України в Львівському університеті [14, с. 92]. У їх науковому спілкуванні М.Грушевський не тільки допомагав корисними порадами та необхідною літературою В. К. Липинському в його науковій та публіцистичній діяльності, а й сам не рідко звертався до нього по допомогу у підборі ілюстрації до своєї відомої праці «Ілюстрованої історії України». Оскільки в період з 1908 по 1913 рр. В.К. Липинський постійно мешкав у Кракові (іноді виїжджаючи до дому, Києва та Львова), працюючи в місцевій бібліотеці, архіві та музеї, він мав змогу робити копії з документів, гравюр для вищезгаданої праці професора [14, с. 96-97].

Наукову співпрацю В.Липинського та М.Грушевського можна назвати активною й плідною. У цей час виходять статті В. Липинського в Літературно-науковому віснику: «Данило Братковський – суспільний діяч і письменник кінця XVII століття» [15, с. 326-338].

Активна публіцистична діяльність В.Липинського не відволікала його від наукової, якою він займався, працюючи у бібліотеках та архівах Кракова. Він неодноразово звертався до О. Назарієва з проханням про допомогу отримання деяких книжок, зокрема з бібліотеки НТШ: «Товаришу, ще велике, велике прохання і річ йде як звичайно про книжки, котрих тут у Кракові просто нема...» [8, с. 382].

Незважаючи на труднощі, що виникали з літературою у 1909 р. виходить його перша історична розвідка «Szlachta na Ukrainie: Udział jej w życiu narodu

ukraickiego na tle jego dziejów» [16]. Основна ідея праці – довести ваговиту роль шляхти в історії України.

Вивчення впливу шляхти на українське життя вчений почав із наслідків Люблінської унії, що призвела до потужної хвилі полонізації української або російської (що в цьому періоді для вченого є тотожними поняттями) шляхти, що охопила не тільки культурні, національні аспекти, а торкнулася й релігійного питання. Саме вона (українська полонізована шляхта), на думку В.Липинського, й сформувала основне ядро української правобережної шляхти. У такому визначенні він спирався не на національне походження, а за головний критерій брав приналежність до української землі, тобто території. Саме принцип територіальної приналежності, був згодом покладений В.Липинським у визначення нації. Зараз у своїй праці «Szlachta na Ukrainie: Udział jej w życiu narodu ukraickiego na tle jego dziejów» він зазначав: «я маю на думці не ... расове, але це відчуття приналежності до певної етнічної групи, яке формується на ґрунті не ... загального расового походження, скільки історії, в широкому значенні цього слова, на ґрунті загального життя і виникаючих звідси взаємних впливів; на цьому тлі прив'язування до рідної країни, до батьківщини» [17, с. 39]. Розкриваючи свою думку далі він продовжував, що місцева шляхта, тепер переважно польська, є шаром, неоднорідного походження, проте має сильну, абсолютну перевагу місцевого українського походження. Він зазначав: «Походження проте, ми повторюємо, не означає ще зовсім національної приналежності; адже ті Залесци, Брзозовски, Лассоти, одні з перших польських колоністів на Україні, були пізніше ревними прихильниками обряду східного, а отже до українського народу відносилися; адже пізніше вся маса чистої української шляхти в польську шляхту мінятиметься» [17, с. 47].

Упродовж 1910-1912 рр. В.К. Липинський працював у Кракові над історичною працею: «Z dziejów Ukrainy» [18], що її було присвячено пам'яті В. Антоновича, П. Свинцицького та Т. Рельського, які перші з шляхти присвятили своє життя служінню українському народові. Цей альманах був логічним продовженням часопису «Przegląd Krajowy» не тільки в науково-

публіцистичному, а й у громадському плані. Доказом цього є той факт, що над видавництвом «Z dziejw Ukrainy» працювали також представники польської шляхти (Ф. Вольська, Л. Седлецький та Й. Юркевич.), які поділяли ідеї В.Липинського.

Завдяки активній науковій, публіцистичній та громадській діяльності В.К. Липинський перед Першою світовою війною став досить відомим серед української інтелігенції. Про авторитет ученого в цьому колі свідчить запропонована йому Є.Х. Чикаленком посада редактора «Ради». У своєму щоденнику він дав В.К. Липинському таку характеристику: «Це людина справді нещоденна і, на мою думку, після Грушевського це найталановитіший наш публіцист» [19, с. 245]. Однак В.К. Липинський відмовився від цієї пропозиції. Свою відмову він пояснив тим, що: «вважає неможливим, щоб на чолі української газети стояв католик» [228, с. 245]. Ніякі умови не змусили його відмовитися від своєї принципової позиції.

Отже, наукова діяльність В.К. Липинського цього часу була спрямована на вивчення участі польської шляхти в українській революції під проводом Б. Хмельницького, її соціальний склад та причини, що зумовили підтримку гетьмана представниками шляхетських родів. Публіцистична діяльність ученого була присвячена популяризації ідеї залучення правобережної шляхти до участі в розвитку економічного, культурного, освітнього і наукового розвитку українського народу.

2.2. Громадсько-політична діяльність напередодні Першої світової війни

Громадсько-політична функція у житті В.Липинського займала не менше місця, ніж наукова. Позаяк саме через неї він вбачав можливість збути у життя свої політичні національні й політичні переконання.

Зауважмо, що у справі своїх перших самостійних громадських заходів він радився з М. Грушевським. Цей бік спілкування став особливою сторінкою їх

взаємин. У листах до професора він розповідав про наміри, радився із сумнівних питань, повідомляв про свої враження від проведених заходів.

До громадської діяльності В.К. Липинський долучився, будучи вже відомим в українських колах своєю спробою зацікавити українським питанням польське населення, що мешкало в Україні. Він шукав ефективні шляхи залучення шляхти до українського життя. Громадську діяльність він розпочав у серпні 1908 р. серед польських землевласників на рільничому з'їзді в Умані. В. Липинський підготував виступ, де планував: «розказавши коротенько історію України, змалювати сучасний стан Українства в Галичині і у нас, подати коротенький нарис історії (на скільки це можливо) укр[аїнської] шляхти, польського українофільства і, врешті, представивши ідеологію краєвих партій наших, литовських і білоруських, заналізувати їх відносини до місцевого елементу і представити свій (об'єктивний) погляд на цю справу» [20, с. 356]. Свій матеріал він подав польською мовою, пояснюючи це суто «технічними» причинами, тобто для кращого розуміння. Про результат виступу в листі до М.С. Грушевського молодий дослідник повідомляв: «Відчит мій стринули доволі прихильно, це значить, що ідеї, які я в ньому пропагував, з одного боку, викликали співчуття, а з другого, не дали сильної і серйозної опозиції» [20, с. 357]. Після виступу за сприяння А. Рокицького він поїхав зі своїми матеріалами шляхетськими маєтками Правобережної України. Однак, незважаючи на те, що погляди В.К. Липинського знайшли своїх прихильників, широкого успіху ідея не мала. Матеріал цих виступів було надруковано у Кракові у 1909 р. під назвою «Szlachta na Ukrainie: Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów» [21].

В.К. Липинський заздалегідь підготувався до виступу перед своїми однодумцями. Він відкрив з'їзд промовою, у якій наголосив на державній, територіальній і культурній спільності правобережних поляків і українців. Вагомою вадою в цьому питанні була тільки різна національна приналежність, що, на думку організатора заходу, повинна зникнути у такому важливому питанні, як відродження Батьківщини.

Проте така очевидна невдача не змусила В.К. Липинського відмовитись від залучення польської шляхти до розбудови української держави. У листі до М.С. Грушевського від 13. VIII. 1908 р. він ділився своїми подальшими планами про організацію товариства українців католиків під час контрактів у Києві. Завдяки його активній участі у Києві був проведений з'їзд «українців польської культури», де зібрались представники шляхти Правобережної України, що підтримували його ідею. У ньому брали участь А. Станевич (з Луцька), Л. Седлецький (Сава Криlach, представник українського соціалістичного і консервативного руху), Й. Волошиновський (редактор «Світової зірниці»), Є. Пачковський (київський літератор і публіцист), А. Васутинський (з Козятина), Ф. Михальський (київський публіцист і літературний критик), В. Грохольський, А. Рокицький, серед запрошених гостей були Є.Х. Чикаленко, С.О. Єфремов, Ф.П. Матушевський і Д.І. Дорошенко.

Згадуючи цей з'їзд у своєму щоденнику, Є.Х. Чикаленко так характеризував присутніх поляків: «Виявилось, що між нами є елементи двох відтінків: одні з них називають себе українцями польської культури, вважають себе по походженню за українців, діди-прадіди яких змінили віру й мову, поробились поляками-католиками. Ці елементи добре ознайомлені з українською літературою і зовсім добре говорять по-українському.

Він запропонував оформити спільні погляди учасників з'їзду в програму. Для більш вдалого її вироблення, вважав за необхідне нагадати присутнім про політичну ситуацію, яку окреслив «особливою» не тільки для України й Польщі, а для «нашої загальної в'язниці, для цього кошмару, який тут нам всім жити не дає» Російській імперії [22, с. 113]. В.К. Липинський вже тоді зміг передбачити розлад в Російській імперії, що не тільки не сприяв національному відродженню, а й вів до загального занепаду. Крім того, він впевнився у безнадійній централістичній політиці російської держави, що стало основою для висунення ідеї української незалежності в майбутньому.

На з'їзді було ухвалено вважати себе «українцями польської культури», визначатись громадянами України, служити своєму (українському) народові в

політичному, соціально-економічному і національно-культурному відродженні (шляхом заснування читалень, підтримки українських освітніх видавництв, введення української мови в народних школах) [22, с.113].

Досить важливим є те, що в громадській діяльності він вважав себе представником спольщеної української шляхти. Обравши цю позицію раніше, ствердившись у ній зараз, він збереже її і в майбутньому, не відмовляючись ніколи від українського (територія) та від польського (родинне) походження.

Поряд з громадською та публіцистичною працею в 1911 р. В. Липинський долучився до політичної. Він брав активну участь у з'їзді українських емігрантів у Львові. Актив гуртка складався із Л. Юркевича, А. Жука, В. Степанківського й В. Кушніра. Вони становили собі за мету створення нової загальноукраїнської політичної організації, котра би відстоювала національно-політичні інтереси України з подальшою незалежністю. Унаслідок проведених нарад (5,6 та 11 березня) визначили дві позиції: самостійницька без орієнтації на інші політичні сили, що її відстоював В.К. Липинський, та сепаративна, що спиралася на Австро-Угорщину, прихильниками якої фігурували В.Кушнір та В.Степанківський [23, с. 283].

Слід зазначити, що саме тут В.К. Липинський відкрито виступив з ідеєю політичної незалежності України, що, на його думку, можна здобути тільки в національному повстанні під гаслом визволення України. Причому він відкидав методи як класової, так і культурної боротьби, вважаючи їх малоефективними. У цьому процесі В.К. Липинський вважав важливим спільний інтерес усіх суспільних верств, який бачив у здобутті української незалежності. Крім того, звернувши увагу на політику Російської імперії в Галичині («де вона інтенсивно попирала москвофілів»), В.К. Липинський дійшов висновку про її підготовку до війни, він був занепокоєний можливістю її близькості. У цій ситуації Україна мала відігравати вже самостійну роль, до чого треба було підготуватися [24, с. 408].

Усі учасники групи усвідомлювали, що розпочати таку важливу роботу треба з видавничого органу, який стане ідейним осередком руху й трактувати різні питання національного життя, виходячи із інтересів нації як цілості.

В.К. Липинський, урахувавши складну міжнародну політичну ситуацію напередодні Першої світової війни, вирішив, що Україна може її використати у власних інтересах. Свої погляди на це питання він виклав у: «Меморіалі до Українського Інформаційного Комітету про наше становище супроти напруженої політичної ситуації в Європі» [24, с. 408], який проголошував нейтралітет України в айстро-російській війні, її незалежність у етнографічних кордонах під протекторатом Росії або Австрії й конституційно-монархічну форму правління.

Ідеї самостійної української держави зблизили В.К. Липинського й І.Я. Франка. Обидва вважали за необхідне розвивати в Україні класово-диференційовану структуру суспільства як передумову національного й державного існування. Пізніше у праці «Листи до братів-хліборобів» В.К.Липинський більш детально сформулював цю позицію: він зробив вертикальний (за класами – промисловий, хліборобський, фінансовий і купецький, інтелігенції) і горизонтальний (за станами – власників підприємств й робітниками, шляхта і селяни) поділ усього суспільства, де кожен клас і стан мають виконувати свої функції для розвитку суспільства (наприклад, інтелігенція – виробляти національну ідеологію) [25, с. 378].

Висновки до розділу 2.

Отже, дитячі та юнацькі роки відіграли велику роль у формуванні світогляду В.К. Липинського. Саме в цей час відбувається складний процес усвідомлення своєї національної приналежності, вироблення наукових та політичних позицій. Науковий інтерес В.К. Липинського у цей час присвячений вивченню історичного минулого України. Особлива увага в них приділялась не тільки вивченню малодосліджених питань цього періоду, а й визначенню ролі

польської шляхти в українському державотворчому процесі. Розкрити участь шляхти у національно-визвольній революції.

Ці погляди вченого знайшли прояв не тільки в науковій, а й у публіцистичній діяльності, результатом якої стали числені статті у солідних виданнях та популярних газетах. Відгуки на них свідчать про високий рівень підготовки матеріалу та обізнаність їх автора.

Політична ситуація, що створилась на передодні Першої світової війни сприяла певній еволюції поглядів В.К. Липинського. Попри ідеям національного, культурного та економічного розвитку українського народу вчений замислюється над реальною можливістю його визволення з-під влади Російської та Австро-Угорської імперій і створення своєї незалежної держави.

РОЗДІЛ 3

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО

3.1 Участь В. Липинського в Українській демократично-хліборобській партії

Навесні 1913 р. В.К. Липинського викликали з Кракова до Ковеля на військові навчальні збори. Там він провів тиждень, після чого його відпустили за рішенням медичної комісії, що визнала його непридатним до військової служби [26, с. 682]. Така ситуація стосовно погіршення здоров'я дуже засмутила вченого, про що можна дізнатися з його листа до А. Жука: «Вчора нарешті комісія признала мене нездатним до війська (через легкі і серце), і я завтра іду до Затурець на пару тижнів ... Я не дуже радію з того звільнення, бо показується, що я таки справді хворий, коли мене увільнили без всяких старань з мого боку» [26, с. 756].

З початком Першої світової війни, його покликали до 4 драгунського Новотроїцько-Катеринославського полку, що розміщувався у Володимир-Волинському повіті [27, с. 98].

Революцію В.К. Липинський зустрів у Полтаві й не зміг залишитися осторонь революційних подій. Він сприяв українізації військової частини, де служив, а також намагався сформувати більш чисельний військовий відділ. Про ці важливі події свого життя він з гордістю згадував набагато пізніше: «В початку революції я, як офіцер бувшої російської кінноти, мав під своєю командою більше сотні щиро мені відданих людей та мав у своїй розпорядимості пару сот прекрасних коней [28, с. 88]. Національний рух захопив розуміється і мій відділ, що складався майже виключно з самих Українців. В Полтаві, де ми тоді стояли, вишито нам чудовий синьо-жовтий Штандарт, на якому було написано: «В своїй хаті своя сила і правда і воля. З великим одушевленням прийняли ми цей новий Штандарт і він ще міцніше об'єднав нас у одну дружню сімю... Отже по нараді зі

своїми солдатами і по нашій однодушній постанові поїхав я до Києва, до нашого Генерального Секретаря по справам військовим з проханням затвердити нашу частину, дати їй ім'я й дозволити мені формувати більший українській кінний відділ» [29, с. 103]. Проте, стосунки з Українською Центральною Радою (УЦР) не склались, оскільки В.К. Липинський не поділяв її політичного курсу, а УЦР не довіряла В.К. Липинському, в особі якого бачила самостійника, поляка й поміщика-шляхтича [30, с. 289].

На початку червня 1917 р. він приєднався до місцевої групи дворян, заможних селян та інтелігентів, що мали недовіру до соціалістичного курсу ЦР. На основі цієї групи у травні 1917 р. у Лубнах Полтавської губернії виникла Українська демократична хліборобська партія (УДХП). [31, с. 259]. Її ідеологом став В.Липинський, який підготував і в жовтні 1917 р. оприлюднив у Лубнах (Полтавська губернія) програму партії.

Її було побудовано з урахуванням історичного минулого України, виходячи з того, що українці мають право на власну державу. Саме принцип суверенності Української держави став головною засадою, на якій базувались основні програмні положення партії. Однак поряд із незалежністю нової держави, у програмі була присутня й можливість федерації, що допускалася лише за певних умов: «ми тільки стоїмо непохитно на тому становищі, що новий союз народу українського з народом російським може бути союзом вільного з вільним і рівного з рівним, союзом двох рівноправних і рівновартних державностей, союзом во ім'я спільних інтересів, двох суверенних народів» [32, с. 254-266]. Лише при неможливості реалізації цих умов єдиною метою залишалася незалежна суверенна держава.

Відповідно до програми УДХП проголосити незалежну Українську державу мали Українські установчі збори, дані збори теж повинні були розробити ключові принципи суспільного ладу нової Української держави.

За державно-політичним устроєм Україна мала бути демократичною республікою, де законодавча влада належала Українському Сейму в Києві з

терміном дії чотири роки, а виконавча – Генеральному Секретаріатові (Раді Міністрів), підзвітному Сеймові [32, с. 259-260].

Державні закони повинні були ґрунтуватися на демократичних засадах і забезпечувати кожному громадянину держави загальнолюдські права (недоторканість особи, свободу друку, слова, спілок, страйків тощо), бути обов'язковими для виконання та рівними для всіх. У деяких випадках – прийняття надзвичайно важливих для держави рішень – можна було проводити референдум [32, с. 261].

Немалу увагу в програмі партії відводили військовим справам. Відтак вона виступила за розбудову національної армії. Речники УДХП домагалися створення сильної армії та флоту як гарантії існування незалежної Української держави [32, с. 261].

Щодо соціально-економічного питання зазначали: «партія наша перш за все стоятиме за якнайширший контроль над національним хазяйством» [32, с. 261-262]. В.К.Липинський вважав, що міська індустріалізація, породжена капіталізмом, негативно впливає на суспільне життя.

Отже, вона потребує державного контролю, що збалансує розвиток промислової та аграрної галузі. Крім того, державними зобов'язані були стати вугільні копальні, цукрові та винокурні галузі залізорудні та нафтові промисли, ліси та інше. До об'єктів націоналізації повинні теж потрапити усі залізниці та водні шляхи. На думку В. К. Липинського, процес цього переходу мав відбутися шляхом примусового викупу державою у власників [32, с. 261-262].

Особливу увагу досліджуваний автор у програмі приділив вирішенню аграрних питань. З метою розв'язання цих проблем В. К. Липинський запропонував земельну реформу, що передбачало арендну та приватну форми землеволодіння. Запровадження першої форми повинно було сприяти процесу переходу поміщицьких земель до селянства на основі розробленого законодавства. Згідно з цим виникала необхідність створення державного земельного фонду, котрий повинен був утворитися від викупу земель поміщицьких, що перебільшували встановлену норму законодавством.

В.К. Липинський був упевнений, що, тільки заплативши за землю, селяни зможуть почувати себе її повними господарями. Крім того, примусове, безкоштовне вилучення землі могло призвести до певних збройних конфліктів як у владі, так і у суспільстві [32, с. 262-263].

Таким чином, створений земельний фонд мав ділитись на хутори, ураховуючи якість землі та спеціалізацію району. Ці хутори передавались у спадкову (без права розподілу) аренду селянам, що її оброблятимуть. На розвиток господарства держава гарантувала селянам довгострокові позики, поручительство за які покладали на сільськогосподарські чи кооперативні товариства, що до них вони належали. Арендна плата формувалася з урахуванням якості землі та її рентабельності. Унаслідок проведення реформи Україна мала перетворитися на: «край високорозвиненого, інтенсивного фермерського сільського хазяйства» [32, с. 262-263].

Отже, земельна реформа повинна була забезпечити ефективний розвиток сільського господарства та створити потужний середній клас у новій державі.

Особливу увагу в програмі приділяли необхідності забезпечення прав національних меншин на території України. За ними закріплювали права пропорційного представництва в усіх державних установах, широке місцеве самоврядування, а також культурно-національна автономія [210, с. 259-260].

У програмі УДХП значне місце було відведено взаємовідносинам держави та церкви. Вона визнавала право на існування різних конфесій на території України, однак головне місце надавали православній церкві. Вона: «повинна мати соборний устрій і повинна бути автокефальна, незалежна від всяких чужих політичних впливів і від держави в своїм внутрішнім ладу» [33, с. 136]. Отже, церква отримувала повну автономію у своїх внутрішніх справах. Питанню освіти та культури в програмі було приділено належну увагу. Зокрема, передбачалося піднесення освітнього рівня на селі за рахунок відкриття початкових і середніх шкіл, а також створення для селян спеціальних університетів (на взірець скандинавських держав) [33, с. 135].

Як бачимо, розроблена В.К.Липинським програма партії охоплювала всі найважливіші сфери державного життя та передбачала активний розвиток нової Української держави, ураховувала політичні, економічні та соціальні питання.

Окрім роботи на програмою партії В.К. Липинський увійшов до її Управи. Згідно з отриманим там завданням він заснував у Полтаві її філію, що, на відміну від лубенської організації, не відрізнялася ні великою кількістю членів, ні своєю популярністю. Це яскраво показала губернська нарада з питань підготовки виборів до Українських Установчих Зборів. Про них згадував С. Шемет: «Поставили ми, лубенці, до ініціативи наших товаришів по партії в Полтаві цілком серйозно, змобілізувати сили в своїм районі і вирядили до Полтави визначних наших людей.

В Полтаві одначе чекало нас повне розчарування. В призначену для зібрання годину знайшли ми залю Українського Клубу порожньою. Крім самого В.К. Липинського та 3-4 інтелегентів нікого не було» [34, с. 260]. Таку очевидну невдачу С. Шемет пояснював відсутністю заходів для об'єднання всіх хліборобів та поганою підготовкою з'їзду.

Приблизно до березня 1918 р. політичний вплив УДХП обмежувався виключно Полтавщиною. Незважаючи на негативне ставлення вченого до соціально-політичного курсу УЦР, він вважав її владу цілком легітимною, проте її політика дуже засмучувала його і він цього не приховував. Тогочасна зустріч Д. Донцова з В.К. Липинським вразила Д. Донцова: «Стрів його випадково, ідучи попри будинок Центральної Ради... На вулиці ніби йшов, ніби стояв, когось чекаючи, Липинський. Мав вигляд людини, яка щось загубила, або когось чекала, або заблукала, не знаючи виходу. По розмові тоді з ним виніс враження, що такий дійсно був його настрій в тім домі божевільних, в який обернула Київ і Україну політика Центральної Ради» [35, с. 56].

Власну оцінку діяльності УЦР В.К. Липинський подав у праці «Листи до братів-хліборобів», при цьому він виступав не тільки з позиції історика, а й безпосереднього учасника цих подій. Аналізуючи причини поразки УЦР, В.К.Липинський вказав на її боротьбу у внутрішній політиці: «з самотійниками

взагалі і самостійниками несоціалістичними зокрема» [36, с. 11]. Ще одним її неправильним кроком, на думку В.К. Липинського, була монополізація ідеї української незалежності соціалістичними партіями без огляду на інші політичні угруповання з самостійницьким напрямом: «викинувши просто як реакціонерів та гетьманців всіх давніх самостійників за межі української нації» [36, с. 5]. Не тримаючи образу за власне непорозуміння з тодішньої владою, він так характеризував політичне підґрунтя УЦР : «Членом «української нації міг бути тільки той, хто поступову й демократичну програму української інтелігенції визнавав і мандат на представництво народних інтересів в її руки складав. Лівіщі кадетів і правіщі большевиків – ось були ті рамки, в яких могла існувати українська нація. Все, що було поза ними – це були не Українці» [36, с. 6]. Відтак стає зрозумілим, що за такою національною політикою влада УЦР не змогла вдосталь закріпитись. Таким чином, окрім того, зовнішні ситуації, за яких вона виникла, також не були їй на користь.

3.2. В. Липинський на дипломатичній службі

В.К. Липинський не брав участі в квітневому перевороті 1918 р., унаслідок якого був установлений Гетьманат, але зміну політичного режиму зустрів прихильно. На той час він вже був достатньо відомий своєю державницькою позицією, що імпонувала українському політичному істеблішменту, тому склад свого уряду представники Української Гетьманської держави не уявляли без його участі. Саме це відзначав Д. Дорошенко, характеризуючи його як авторитетну особу тогочасного політикуму: «Його авторитет стояв так високо у всіх українських національних партіях взагалі, що ім'я В.К. Липинського незмінно фігурувало в усіх комбінаціях зложення нового складу Кабінету міністрів» [37, с. 105].

Учений відхилив, запроповану йому Д. Дорошенком посаду міністра, але погодився на його ж запрошення зайняти посаду посла Української держави у Відні. Пізніше, Д. Дорошенко згадував це у своїх спогадах: «На посла до Австро-

Угорщини я запросив В.К. Липинського. Ще коли велися переговори про моє вступлення до Кабінету Лизогуба, я зустрівся з Липинським і просив його взяти на себе обов'язки товариша міністра, або пропонував йому йти в міністри з тим, що тоді я буду в нього товаришем. Але Липинський відхилив мої пропозиції, виставивши, скільки пригадую, мотиви громадського і особистого характеру. На посла же до Австро-Угорщини він погодився» [37, с. 271-272].

В.К. Липинського було призначено на посаду посла Української держави в Австро-Угорщині 21 червня 1918 р. На той час це був один з головних напрямів української зовнішньої політики, зважаючи на те, що Австро-Угорщина мала у своєму складі українські землі. Це вимагало від Української Гетьманської держави сильної й активної дипломатії в цьому регіоні. Обізнаність ученого з польською проблемою, його авторитет у впливових галицьких колах і серед українців гетьманської орієнтації говорили про те, що він був найбільш вдалою кандидатурою на цю важливу дипломатичну посаду. До того ж кандидатура В.К. Липинського як повноважного посла Української Гетьманської держави влаштовувала й віденський уряд, який готовий був його визнати: «... не тільки як акредитованого при уряді, але й при віденським дворі» [38, с. 235].

В. Липинський серйозно поставився до формування свого штату, куди ввійшли освічені й бажаючі служити Українській державі люди. Серед них були І.С. Токаржевський-Карашевич – радник посольства, В.І. Полетика – старший секретар, М.А. Біленький – секретар, С.С. Ванькович – аташе, А. Марцинчик – аташе, А. Жук – відповідальний у справах українців-репатріантів, М. Троцький – співробітник, В. Щербаківський – аташе у справах освіти та М.П. Савур-Ципріянович – ст. урядовець й секретар Українського наукового інституту в Берліні. Склад посольства було високо оцінено Є. Чикаленком: «здається всі люди поважні, розумні, свідомі українці, а під керуванням Липинського, якого я вважаю після Грушевського одним з найталановитіших українців, напевно незабаром будуть добре розбиратись в польсько-українських відносинах» [39, с. 58]. Проте не всі підтримували таку думку. Уже перебуваючи у Відні В.К. Липинський дізнався, що політичні партії, до яких належали він та

Д. Дорошенко опинилися в опозиції до влади, вважаючи, що Кабінет міністрів ««неукраїнський» по своєму персональному складу, що він зложений з «ворогів української державності», веде політику шкідливу для інтересів української державності». Це зумовило низку нападів на них як представників міністерства нової влади не тільки з боку політичних опонентів, а й преси. Основні звинувачення були направлені на представників посольств, які, окрім посольства Болгарії, були «не чисто українські» з огляду на національний склад.

Д. Дорошенко не міг із цим погодитись і про склад посольства В.К. Липинського писав: «Він також, як і Штейнгель, дивився широко на питання національної й державної приналежності і тому, складаючи штат свого посольства, запросив до нього людей, які з боку ортодоксальних (але вузьких) українців стягали на себе докори протилежної до берлінської місії натури: коли там говорилося, що, мовляв, у місії засіли росіяни, то тут казали про поляків. Але Липинський запросив поляків (тобто українців римо-католиків), які виявили себе такими вірними слугами Української Держави, що дай Боже кожному патентованому українцеві! Але й таких було всього двоє І.С. Токаржевський і Ванькович. Решта ж були наші українці-лівобережці В. Полетика, А. Жук, М. Троцький та інші» [37, с. 272].

Напади на представників українського уряду В.К. Липинський сприймав не стільки як власну образу, скільки як спробу підриву авторитету нової влади та розпал національної ворожнечі серед населення.

Крім того, такі закиди вбік польського походження посла не могли пройти повз нього. Не можна сказати, що вони зачепили його особисто, оскільки вже тоді він спирався на принцип територіалізму й вірив, що поляки можуть бути не гіршими патріотами і державотворчими елементами України, ніж самі українці.

Щоб довести це напередодні свого виїзду до Відня, учений зробив останню спробу приєднати польську шляхту до українських державотворчих процесів. 27 червня 1918 р. у Києві він зібрав представників польської шляхти з метою вироблення української державної ідеї. Серед присутніх були й Д.

Донцов, С. Шемет, М. Біленький та М. Міхновський. Цей захід так зафіксував у своєму щоденнику Д. Донцов: «Кількох поляків, правобережних великих земельних власників і цукрових промисловців. Дуже добре говорять по-українськи. Ліпше від многих мартівських українців. ... Із знайомих мені українських поляків був присутній теж Йоакім Волошиновський, редактор часопису (Дзеннік Кійовскі). Ініціатором цих зборів був, теж присутній, Липинський, який таким сходами продовжував свою передвоєнну роботу – з'єднання польської шляхти Правобережжя для української справи. ... Тоді розходилися про навернення польської аристократії до української національної ідеї, тепер – до державної. ... Одразу поставлено постулат української державності, прийнятий всіма. ... Маю враження, що якби Україна сконсолідувалася в міцну державу, у твердих формах, то за двадцять літ всі поляки наші стали б українцями» [35, с. 58]. Зазначмо, що робота цих зборів на цьому засіданні закінчилась, їх планам справдитися не судилося справдитись.

29 червня 1918 р. українське посольство на чолі з В.К. Липинським виїхало до Відня й вже наступного дня розмістилось в місцевому готелі «Брістоль». В.К. Липинський одразу ж взявся до справ, зустрівшись перш за все з міністром закордонних справ австро-угорського уряду графом С. Буріаном. Йому він передав вірчу грамоту. Згодом було проведено низку зустрічей: «з представниками Німеччини й Австро-Угорщини з питань ратифікації Берестейського мирного договору. Одним з основних завдань В.К. Липинського на посаді посла Української держави у Відні було проведення обміну ратифікаційними грамотами з усіма країнами, що заключили Брестський мир. Всі держави, окрім Австро-Угорщини, без вагань провели цей обмін. Уже 15 липня 1918 р. у Відні був проведений обмін ратифікаційними грамотами між Українською державою та Болгарією. Від Української сторони грамоту за підписом гетьмана П.Скоропадського передав В.К. Липинський, болгарську, за підписом царя Фердинанда, – легаційний радник болгарського посольства у Відні М.Джебаров. 24 липня також у Відні відбувся обмін грамотами між Україною й Німеччиною. З боку України був В.К.Липинський, а з боку

Німеччини, грамоту за підписом імператора Вільгельма II передав німецький принц Штольберг-Вернігероде. 22 серпня відбувся обмін грамотами між Україною і Туреччиною в палаті турецького посольства у Відні. Українську грамоту вручив радник посольства І.Токаржевський-Карашевич, турецьку, за підписом султана Магомета V, – посол Турції у Відні Гусейн-Гільмі-Паша» [40, с. 95].

Питання обміну ратифікаційними грамотами з Австро-Угорщиною, виявилось набагато складнішим. Під час укладення Брестського миру між Австро-Угорщиною й Україною було укладено таємний договір, згідно з яким відбувався поділ Галичини на польську й українську територію. Українська частина, з'єднавшись із Буковиною, повинна була утворити український коронний край. Розповсюдження цієї інформації серед української дипломатії призвело до того, що уряд Австро-Угорщини потрапив під тиск польських політиків, які не могли змиритися з поверненням Україні її етнічних земель Холмщини та Підляшшя. Реагуючи на вимоги поляків, він звернувся до Німеччини з проханням: «змусити Українську державу відмовитись від цих територій і анулював таємну угоду. 4 липня 1918 р. граф Й. Форгач, посол Австро-Угорщини в Україні, офіційно повідомив про це П. Скоропадського» [40, с. 95].

Загалом, молода українська держава опинилась у складній політичній ситуації, спричиненій одностороннім анулюванням таємного договору. За таких складних умов В.К. Липинський проявив себе як умілий політик і дипломат, що принципово відстоював інтереси та авторитет своєї держави. Він вважав за необхідне вдається до низки заходів, які б запобігли анулюванню договору та прискорили б ратифікацію Берестейської мирної угоди Австро-Угорщиною. Для цього було запропоновано виконувати економічні умови Берестейської мирної угоди відповідно до виконання таємного договору. Причому ключовим у цій ситуації було питання Галичини, що мала стати міцним державним кордоном не тільки з територіально, а й національно, оскільки саме вона повинна була стати ідеологічним форпостом для майбутньої боротьби з росією. З цього приводу В.К.

Липинський у листі до міністра закордонних справ Д. Дорошенка зазначав: «Мій погляд на сю справу такий: багато краще для нас – коли уступки необхідні – поступитись де в чім в справі Холмщини, чим відступати від поділу Галичини. А се ось через що: наша західна границя, з огляду на всякі можливі ще переміни на Сході, мусить бути забезпечена з боку національного і географічного. Спираючись на Карпати і маючи всі дані для розвитку нашої національної і державної ідеї в Галичині, ми всі свої сили зможемо обернути на боротьбу (а вона буде ще дуже тяжка) зі Сходом. Коли-ж за Збручем ми будемо мати огнище такої українсько-польської боротьби (після прилучення всієї Сх. Галичини до Польщі), якої ще досі не бувало, то при нашій національній хисткості і істеричності – це пряма дорога до (царя восточного православного). Отже, повторюю, від поділу Галичини і сотворення в Австрії коронного українського Краю неможна відступати ні за що, а що до Холмщини можна обіцяти, що ми не будемо робити особливої пресії в комісії, котра має вирішити сю справу зараз по ратифікації Берестейського договору» [41, с. 584-585].

Дізнавшись про заяву Й. Форгача в Києві щодо анулювання договору, В.Липианський склав ноту протесту австро-угорському уряду, в якій зазначав: «твердий намір Української Держави ратифікувати Брестський мир та встановити українську владу на території Холмщини, що зайнята австро-угорськими військами» [42, с. 187].

Представник Австро-Угорщини граф С. Буріян відмовився її прийняти, мотивуючи тим, що все вже зроблено в Києві. Така позиція не влаштовувала представників українського посольства у Відні. Вирішення цієї справи, якщо Австро-Угорщина все-таки відмовиться прийняти протест, український посол бачив у розміщенні в пресі Комунікату. Про це він сповіщав у листі до Д. Дорошенка: «Завтра я буду у уповноваженого по українським справам бар. Мачеко і передам йому ноту з приватним моїм листом до гр. Буріана і заявлю йому, що як нота не буде прийнята, то тоді появиться в пресі Комунікат, в якому вся справа з тайним договором буде з'ясована. Думаю, що тоді нота буде прийнята ... Думаю, що се лежить в нашій інтересі ось через що. Комунікат в

пресі – се посліднє оружє, яке дасть тільки моральне оправдання нам, але самого факту не змінить» [41, с. 588]. Незважаючи на це протест не було прийнято.

В.К. Липинський мав тверду позицію у вирішенні територіальних питань Української держави, одним з яких була Холмська проблема. Розмірковуючи над переговорами із польськими політиками з приводу Холмського питання, у листі до Д. Дорошенка він писав: «мій плян такий: 1) тайне анульоване і наш тайний протест проти цього анульовання; 2) ратифікація Берестейського миру без тайного договору; 3) Комісія в Холмській справі і знов переговори про тайний договір, який не існуючим вважати не можна буде, бо єсть наш протест» [41, с. 588]. Незважаючи на те, що за умовами Брестського миру територія Холмщини з частиною Підляшшя відходили до України, австро-угорський уряд, військові частини якого перебували на цих землях, сприяв колонізації цих територій. Саме на Холмщині було проголошено статус-кво на користь Польщі: «дозвіл на вибори до Польської Регентської Ради з обранням винятково поляків, заборона повертатися на цю територію воєнним біженцям з подальшим її заселенням поляками» [42, с. 185]. Таке явне порушення умов Брестського договору спонукало В.К.Липинського до рішучих дій. На його думку, треба не тільки скласти ноту протесту та відмовитися ратифікувати мирний договір з Австро-Угорщиною, а й відкликати посольства в разі прилучення Холмщини до Польщі. Такі свої думки він висловлював Д. Дорошенку: «Наша мовчазна згода тепер на віддання Холмщини – се база, на якій остаточно в нашу некористь вирішиться ся справа на майбутнім міжнароднім конгресі. Отже наша (зокрема Ваша і моя) позиція в сій справі мусить бути, в разі ультимативних кроків Австрії, дуже виразна, тверда і рішуча. Протест наш крім, розуміється, нот і інших писаних протестів) я уявляю собі або: а) в відмові з нашого боку ратифікувати мир з Австрією, з огляду на одностороннє порушення цього миру з боку Австрії, коли Холмщина буде прилучена до Польщі насильно, без ратифікації миру Австрією, то, думаю, треба-б відкликати з Відня наше посольство, оставивши одного урядовця, акредитованого при Міністерстві, для полагоджування біжучих справ» [41, с. 594-595]. Останній крок мав більші негативні наслідки для австро-

угорського уряду, ніж для українського, оскільки він був зацікавлений в економічних зв'язках з Україною.

Окрім вирішення політичних проблем В.К. Липинський займався питанням створення українських консульств на місцях. За його пропозицією мали відкрити генеральне у Відні на чолі з Марцінчик-Ільницьким та Будапешті – М.Залізнякам, консульство у Львові – з В. Кушніром, Трієсті – М. Троцьким, Празі – Сирином та віце-консульство у Чернівцях – з М. Голубінкою [41, с. 592]. Всі кандидатури на ці посади український посол підбирав та рекомендував Д.Дорошенко особисто, враховуючи відповідність особи особливостям регіону.

Передбачаючи розпад Австро-Угорщини, В.К. Липинський опікувався долею українського посольства у Відні: «Наше посольство, як акредитоване ще при старому австрійському Правительстві, може бути 1) або зліквідоване і замість його може будуть сотворені посольства при національних державах бувшої Австрії, 2) або-ж, рахуючись з можливістю відновлення Австрії і, йдучи за прикладом посольств інших держав, воно має бути задержане з тим, що йому будуть дані директиви увійти від себе в зносини з правительствами національних держав» [41, с. 603]. З огляду на економічні відносини серед них В.Липинський пріоритетною вважав Чехію: «Для нас важно, що Чехи в інтересах економічних дуже бажають мати через Галичину спільну границю з Україною. ... Що до інших австрійських питань, як німецько-австр[ійського], угорського, південно-слов'янського, мають для нас другорядне значіння, і наша політика тут, на мою думку, мусить іти в однім напрямі, як і політика союзних з нами держав» [41, с. 602-603].

Питання створення посольств на територіях держав (Австрія, Угорщина та Чехія), що утворились після розпаду Австро-Угорської імперії, а також пов'язана з цим міжнародна політика в Європі, були темою зустрічі В.К. Липинського та Д. Дорошенка, що відбулась у Відні 25 жовтня 1918 р. Результатом зустрічі стало затвердження В.К. Липинського на посаді голови дипломатичного відомства в Австрії. Організацію дипломатичної місії в Будапешті доручили радникові українського посольства у Відні

І. Токаржевському-Карашевичу. До Праги поїхав В. Полетика. Поряд з цим, Д. Дорошенко доручив В.К. Липинському надавати матеріальну підтримку представникам дипломатичного відомства щойно створеного галицького українського уряду [37, с. 365].

Складна міжнародна ситуація змушувала В. Липинського обдумувати не тільки долю українських представництв, а й Української держави в загалом. Її порятунок від зазіхань Антанти як на частину росії він бачив у створенні національного уряду на чолі з гетьманом, відкритті українського представництва в Польщі та визнанні нею самостійності України. Про необхідність таких заходів посол Української держави в Австро-Угорщині наголошував у листі до Є.Чикаленка.

Одночасно з дипломатичною діяльністю В.К. Липинський розгорнув активну інформативну діяльність з метою пропагування ідей української державності, про що свідчать його зустрічі з польським письменником Л. Кульчицьким та інтерв'ю кореспонденту місцевої газети «Neur Freir Prisn», яке він дав майже відразу після приїзду до Австро-Угорщини. У ньому В.К. Липинський коротко змалював соціально-політичну ситуацію в Українській державі та висловив побажання щодо побудови найвигідніших економічних відносин для обох держав. Місцева полтавська газета «Родной край» за 26 червня - 8 серпня 1918 р. з приводу цього інтерв'ю розмістила невелику замітку. Висвітлення в українській пресі діяльності В. Липинського свідчить про інтерес до закордонної політики Української держави.

В. Липинський зумів налагодити зв'язки з місцевими українськими політичними силами. Він зустрівся з головою української партії в австрійському парламенті Є. Петрушевичем депутатами фракції М. Васильковим (член Загальної Української Ради, сприяв виробленню умов Брестського миру 1918 р.) та професором С. Смаль-Стоцьким (депутат Австрійської державної ради).

Перебуваючи на посаді посла, він опікувався збереженням маєтків Поділля та Волині, що їх власники виїхали за кордон. Їхні цінні бібліотеки, колекції, родинні архіви представляли собою культурну та історичну цінність.

Проте спроби вжити заходів щодо врятування культурних цінностей не завжди мали успіх через брак транспорту та коштів.

В. Липинський, як посол Української держави не залишився байдужим до проблемних питань українських громадян, котрі знаходились на території Австро-Угорщини. Він сприяв в оформленні необхідних документів для повернення додому, допомагав також і тим, що з різних причин намагалися виїхати з України. Серед таких громадян опинився й М.С. Грушевський зі своєю родиною. Їм було видано своєрідне посвідчення, у якому містилося прохання до урядів інших держав не перешкоджати переміщенню [43, с. 137].

Велику увагу В. Липинський приділяв проблемі українських військовополонених, які знаходилися в таборі Фрайштадт. Умови їх утримання були досить важкими, що призводило до постійних втеч з табору. Втікачі об'єднувались та знаходили різні способи здобуття продуктів харчування. Про таке важке становище, а також про нестачу продуктів харчування в таборі було поінформовано Українське посольство, реакцією якого була нота протесту відповідним відомствам Австро-Угорщини. З метою вирішення цієї проблеми при військовому міністерстві Української держави створено спеціальну Комісію. Унаслідок її діяльності покращилось становище полонених українських громадян в Австро-Угорській державі [43, с. 137].

Проте деякі відомства порушували умови угоди про використання полонених на військових роботах. Така ситуація викликала ноту протесту з боку В.Липинського, що втрутився в ситуацію. Він розробив проєкт вирішення цієї справи й надіслав його до Міністерства закордонних справ Австро-Угорської держави. Проєкт передбачав збір усіх полонених із України в одному таборі та їх обмін між Українською державою та Австро-Угорщиною в максимально короткий термін, незалежно від обміну з росією. Під час знаходження полонених на території Австро-Угорської держави мали встановити контроль з боку австрійської влади та українського посольства. Отже, на початку листопада 1918 р. за три дні з табору Фрайштадт було переправлено до Української держави близько 3000 полонених [43, с. 137].

Робота на посаді посла була досить напруженою й складною. Вона вимагала від В. Липинського багато часу та уваги. Зустрівшись з ним Р.Метик писав: «Посол працював тоді від години 7-ої рано до 1-шої в ночі... Від початку своєї номінації В.Липинський працював над досягненням цього, що наказувало йому його становище.... До Києва виїжджав в важних справах і в Києві мав більше клопотів, як в Відні. В Києві їздив він багато разів по місті лихими дорожками, а не автами, як би випадало дипломатові, котрому кожна хвилина дорога. Він не скаржився на це...» [44, с. 300]. В.Липинський, продовжував виконувати свої обов'язки дипломата й після повалення Гетьманату і навіть після наказу від 6 січня 1919 р. МЗС уряду УНР щодо скасування всіх дипломатичних призначень попередньої влади. Офіційною причиною звільнення став наклеп, що він орієнтується на пропольську політику й надає інформацію про українські справи Антанті. 16 січня 1919 р. він його ознайомили з наказом про звільнення. Як патріот своєї держави, В.Липинський не міг з цим погодитися. Він звернувся до уряду УНР з проханням розібратися в цій справі, щоб з'ясувати: «хто вніс більше плутанини в польсько-українські відносини і хто вів дійсно небезпечну та шкідливу політику для Української Держави супроти поляків, чи центральний уряд Української Народної Республіки, чи доручене мені посольство України у Відні» [42, с. 183].

Така рішуча позиція як самого В. Липинського, так і представників посольства змусила уряд переглянути рішення про його звільнення з посади посла, затвердити позиції українського посольства у Відні й повернення В.К. Липинського на його посаду.

Незважаючи на своє незадоволення діяльністю нового уряду, він погодився залишитися на посаді посла і при новій владі, оскільки вірив, що вона, врахувавши політичні помилки Української ЦР та Української держави П. Скоропадського, зможе побудувати міцну національну українську державу. Він зазначав: «Підставою мого лояльного відношення до нового Уряду була тверда надія, що Уряд сей научений гірким досвідом нещасливої класової політики послідовних часів Центральної Ради, не повторить старих своїх помилок, не

повторить також помилок тих українських правих та поміркованих кругів, котри сотворивши Гетьманщину, не зуміли однак найти дороги до порозуміння з лівими українським колами, а тим самим не зуміли підняти до загальної національної ідеології і витворити того між класового національного цементу, без котрого будова держави нашої абсолютно неможлива» [45, с. 283-284].

Дізнавшись про Декларацію Злуки Східної та Західної України в січні 1919 р., він розглядав можливість певної реорганізації закордонних дипломатичних відомств. З цією метою С. Петлюри та керівника зовнішньої політики ЗУНР було направлено листи, що в них пропонувалось спільно з Міністерством закордонних справ у Києві повідомити всі держави про об'єднання території України.

В. Липинський далі продовжив старанно виконувати свої обов'язки і взяв участь у нараді голів закордонних установ Директорії УНР на чолі з міністром В. Темницьким, що відбулась 18 – 19 червня 1919 р. у Відні. На ній також були присутні послы М. Василько, М. Порш, Д. Левицький, В. Сингалевич та радники С. Томашівський, Здирковський та А. Жук. З'їзд було присвячено виробленню головних напрямків української зовнішньої політики з урахуванням тогочасного міжнародного становища.

Виступ В. Липинського на цьому з'їзді на посаді посла був останнім. Непослідовність внутрішньої та зовнішньої політики Директорії УНР, а також репресії проти політичних діячів і інтелігенції, що не підтримували її курсу, все частіше підводять його до рішення відмовитись від перебування серед її урядовців.

Про обурення репресивною політикою уряду УНР проти представників національних течій свідчить і запис у щоденнику Є.Чикаленка: «Взагалі, соціалістичне правительство запідозрювало в зраді України всіх націоналістів і не вірило в їх відданість Україні. Так воно поставилось не тільки до Болбочана, а й до В. Липинського, до Д. Дорошенка, до Скорописа і багатьох людей, які могли б бути далеко кориснішими, ніж багато соціалістів, які дбали тільки про

свої особисті інтереси» [46, с. 54]. Влітку 1919 р. В. Липинський подав у відставку й оселився в Австрії як політичний емігрант.

Висновки до розділу 3.

Таким чином, революційні події надали реальну можливість В.К. Липинському реалізувати свої політичні переконання, проявити себе як вмілого дипломатичного діяча. Він сам залучився до будівництва нової української держави, приєднавшись до УДХП та розробивши її програму, що враховувала всі історичні особливості українського народу. Саме вона стала першою спробою викладу політичного мислення вченого, його бачення важливих політичних, економічних та соціальних перетворень у державі. Програма була спрямована на реформацію всіх сфер державного та суспільного життя, передбачала низку соціальних заходів. Проте особлива увага в ній приділялась аграрній реформі, що мала на меті не тільки продуктивний розвиток сільського господарства, а й створення потужного середнього селянського класу, який мав стати опорою нової української держави. Саме цю ідею вчений покладає в основу й зробить однією з центральних у праці «Листи до братів-хліборобів».

Найбільш повно проявити дипломатичний хист, політичні переконання та почуття справжнього патріота своєї держави В.К.Липинський зміг на посаді посла в Австро-Угорщині при Гетьманаті П. Скоропадського та уряді Директорії. Він з усією відповідальністю поставився до своїх дипломатичних обов'язків. Це проявилось від самого початку, коли В.К. Липинський взяв участь у формуванні свого посольства, особисто підбираючи кандидатури для його складу.

В. Липинський відстоював не тільки політичні, територіальні та економічні інтереси Української держави, а й приділяв увагу проблемам громадян України, що опинилися в Австро-Угорщині, збереженню культурних цінностей, які лишилися на території України. Очоливши українське посольство в Австро-Угорщині, він зміг досягнути значних результатів та справив позитивне враження про діяльність своєї держави. Однак, не змирившись з політичним

курсом Директорії УНР, особливо її репресивною політикою, В.К. Липинський залишив свою посаду.

Поразку української революції сприйняв В. Липинський як втрату реальної можливості відродження української державності та самостійного розвитку українського народу. Подальшу наукову діяльність учений спрямував на виявлення причин невдач української інтелігенції в державотворчому процесі.

ВИСНОВКИ

Аналіз історіографії проблеми дослідження показав, що наукова та громадсько-політична діяльність В.К. Липинського завжди привертала увагу дослідників як за його життя, так і після смерті. Проте їх увагу головним чином спрямовано на вивчення наукової спадщини вченого, його громадсько-політичної та дипломатичної діяльності, й тільки незначну кількість літератури присвячено або стислому викладу життя В. Липинського, або його окремим аспектам. Питання педагогічної діяльності вченого також не має спеціального висвітлення в історичній літературі.

Досліджуючи життєвий шлях В. Липинського, узагальнено відомі й введено в науковий обіг маловідомі (гімназійні роки та педагогічна діяльність) сторінки біографії вченого, розкрито його науково-публіцистичну та громадсько-політичну діяльність, яка отримала широке визнання ще за життя вченого.

Життя В.К. Липинського припало на непростий історичний період (1882-1931 рр.), що вимагав не тільки політичної обізнаності, а й виважених принципових позицій.

Народження вченого в польській родині шляхетського роду позначилося на вихованні та формуванні його особистості. Домашнє виховання, навчання в гімназіях, військова служба та університетські студії мали велике значення в становленні наукових, політичних та світоглядних позицій ученого. Вони стали основними принципами життя та діяльності В.К. Липинського, що їх він дотримувався весь час.

Формування наукових та суспільно-політичних поглядів ученого відбувалось на основі двох (польської та української) національних традиції, що зумовило їх оригінальність. Унікальність В.К. Липинського полягає в тому, що поляк за походженням з раннього віку він став українським патріотом. Він висував ідеї не лише розвитку української культури при активній співпраці з польською шляхтою, а й незалежності української держави, які згодом на ґрунті як наукового, так і політичного досвіду оформилися в головні праці його життя.

Висвітлюючи питання формування його поглядів, вважаємо за необхідне умовно поділити цей процес на три періоди, які виділяються за різними і якісно новими кінцевими світоглядними результатами, що стали можливими завдяки відмінності свого наукового й практичного підґрунтя.

Перший період охоплює гімназійні роки й пов'язаний з важливим кроком у житті В.К. Липинського – усвідомлення себе українцем. Вважаємо, що цей процес був зумовлений захопленням працями письменників «української школи» в польській літературі, спілкуванням з авторитетним родичем А. Рокицьким й участю в українському громадському житті.

Другий присвячено навчанню В.К. Липинського в Кракові та Женеві, де він знайомиться з історичними працями краківської школи, а також працями (В. Парето, Г. Моски, Р. Міхельса та Ж. Сореля) соціологічного та політологічного характерів, що вплинуло на вироблення наукових та політичних (монархічних) орієнтирів. Крім того, саме в цей період відбувся процес еволюції політичних позицій: з соціально-економічного розвитку українського народу до створення незалежної української держави.

Свої державотворчі ідеї В.К. Липинський виклав у «Листах до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму». Саме в цій праці він запропонував нову модель української держави, що спиралась не тільки на історичний досвід та особливості українського народу, а й ураховувала специфічні особливості розвитку держави як політичного інституту.

Отже, слід відмітити, що поряд з еволюцією політичних позицій відбувається переорієнтація і наукових інтересів. Якщо до національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. головною була тема участі шляхти в українському минулому, то після революції основна увага приділялась державотворчим процесам направленим на побудову нової могутньої української держави з урахуванням попередніх помилок та особливостей історичного минулого України.

Свої політичні настанови В.К. Липинський намагався втілити в життя. Для здійснення цієї ідеї він займався активною громадсько-політичною

діяльністю, ще під час навчання був членом молодіжних громадських організацій. Значна частина політичних заходів В.К. Липинського перед Першою світовою війною була спрямована на прищеплення польській правобережній шляхті почуття відповідальності перед землею, на якій вона живе, і її співмешканцями – українцями, що проживають тут разом з нею.

За часів існування Центральної Ради В.К. Липинський став одним із засновників Української демократично-хліборобської партії, яка передбачала широке реформування всіх галузей державного життя, враховуючи історичні та географічні особливості українського народу.

Державницька позиція вченого отримала широке визнання за доби Гетьманату П. Скоропадського, доказом чого стала пропозиція очолити дипломатичне відомство в Австро-Угорщині. На цій посаді В.Липинський проявив себе як умілий дипломат і далекоглядний політик, крок за кроком відстоюючи територіальні, політичні, економічні та культурні інтереси своєї держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Піснячевський В. Маленький фельетон // Рада. 1908. № 192. С. 2-3.
2. Крип'якевич І. Z dziejów Ukrainy. Księga pamiątkowa ku czci Włodzimierza Antonowicza, Paulina Świącickiego i Tadeusza Ryłskiego ... pod redakcją Wacława Lipińskiego, Київ, 1912, стор. XXIV + 674 // Записки НТШ. 1913. Т. CXV. кн. III. С. 188-191.
3. Дорошенко Д. Український науковий рух у 1912 р. // Літературно-науковий вістник. 1913. Т. LXI. кн. II. С. 361-372.

4. Багалій Д.І. Нарис історії України на соціально-економічному ґрунті // Українська академія наук. 1928. Т.1. Збірник № 72. 389 с.
5. Дорошенко Д. Історія України, 1917 – 1923. К.: Темпора, 2002. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року. 351 с.
6. Левицький В. Українська державна путь. Львів: Б/в, 1933. 175 с.
7. Кучабський В. Значення ідей Вячеслава Липинського // Вячеслав Липинський та його доба / Упорядники Т.Осташко, Ю.Терещенко. К.: Темпора, 2010. Кн. 1. С. 346-365.
8. Дацків І. Вячеслав Липинський біля витоків української дипломатії // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Вип. 20. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. С. 378-386.
9. Літературна спадщина і архів Вячеслава Липинського: Проспект 25-томового видання / СЕДІ ім. В. Липинського. Філадельфія, Пенсільванія, 1968. 16 с.
10. Касьянов Г. Українська інтелігенція на межі XIX-XX століть: соціально-політичний портрет. Київ: Либідь, 1993. 176 с.
11. Українська державність у XX столітті. К., 1996. С. 55–72.
12. Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. Київ–Філадельфія: Смолоскип, 2003. Т.1. 958 с.
13. Липинський В. На увагу нашим Видавництвам. Матеріал до нашої популярної наукової літератури // Рада. 1908. № 62. С. 2-3.
14. Гирич І. Вячеслав Липинський у світлі його листування з дореволюційних часів // Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. Київ–Філадельфія: Смолоскип, 2003. Т.1. С. 83-118.
15. Липинський В. Данило Братковський суспільний діяч, письменник XVII ст. // Літературно – науковий вістник. 1909. Кн. II. С. 326-338.
16. Lipiński W. Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narjdu ukraińskiego na tle jego dziejow / W. Lipiński. - Kraków, 1909. – 88 с.

17. Липинський В. Твори. Участь шляхти у великому повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького / За ред. Л.Біласа. Філадельфія-Пенсільванія, 1980. Т.2. 637 с.
18. Lipiński W. Z dziejów Ukrainy. Księga pamiątkowa ku czci Włodzimierza Antonowicza, Paulina Świącickiego i Tadeusza Ryłskiego ... pod redakcją Wacława Lipińskiego. K., 1912. XXIV с.
19. Чикаленко Є. Щоденник (1907-1917). У 2-т. К.: Темпора, 2004. Т.1. 428 с.
20. Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. Київ-Філадельфія: Смолоскип, 2003. Т.1. 958 с.
21. Lipiński W. Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narjdu ukraińskiego na tle jego dziejow. Kraków, 1909. 88 с.
22. Gancarz B. My, szlachta ukraińska... Zarys życia i działalności Wacława Lipińskiego 1882-1914. Kraków, 2006. 327 с.
23. Вячеслав Липинський та його доба / Упорядники Т.Осташко, Ю.Терещенко. К.: Темпора, 2010. Кн. 1. 544 с.
24. Довідник з історії України А-Я. – К.: Генеза, 2001. – С.408.
25. Липинський В. Листи до братів – хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / За ред. Я. Пеленського К.: Ін-т східноєвропейських досліджень НАН, 1995. 470 с.
26. Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. Київ-Філадельфія: Смолоскип, 2003. - Т.1. 958 с.
27. Терещенко Ю.І., Осташко Т.С. Український патріот з династії Габсбургів. К., 1999. 165 с.
28. Босий В. В'ячеслав Липинський – ідеолог української трудової монархії. Торонто, 1951. 159 с.
29. Галушко К.Ю. Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих»/ Київ: Темпора, 2002. 288 с.

30. Багалій Д.І. Нарис історії України на соціально-економічному ґрунті. Українська академія наук. 1928. Т.1. Історіографічний вступ і доба натурального господарства. Збірник № 72. 389 с.
31. В'ячеслав Липинський та його доба / Упорядники Т.Осташко, Ю.Терещенко. К.: Темпора, 2010. Кн. 1. 544 с.
32. Липинський В. Матеріали до програми (Української демократичної хліборобської партії). Передмова. Нарис до програми української демократичної хліборобської партії // В'ячеслав Липинський: історико – політологічна спадщина і сучасна Україна: Матеріали міжнародної наукової конференції 2–6 червня 1992 р. у Києві, Луцьку, Кременці / За ред. Я. Пеленського. 1994. К., С. 253–266.
33. Нарис програми Української Демократичної Хліборобської Партії // Українські політичні партії кінця XIX - початку XX ст. К.: Консалтинг-Фенікс, 1993. С. 129-148.
34. В'ячеслав Липинський та його доба / Упорядники Т.Осташко, Ю.Терещенко. К.: Темпора, 2010. Кн. 1. 544 с.
35. Донцов Д. Рік 1918, Київ / Упоряд.: К.Ю.Галушко. К.: Темпора, 2002. 208 с.
36. Липинський В. Листи до братів – хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / За ред. Я. Пеленського К.: Ін-т східноєвропейських досліджень НАН, 1995. 470 с.
37. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914–1920 років). К.: Темпора, 2007. 632 с.
38. Дацків І.Б. Українська дипломатія (1917 – 1923 рр.) у контексті світової історії. Тернопіль: КРОК, 2013. 621 с.
39. Чикаленко Є. Щоденник (1918-1919). У 2-т. К.: Темпора, 2004. Т.2. 464 с.
40. Дорошенко Д. Історія України, 1917 – 1923. К.: Темпора, 2002. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року. 351 с.

41. Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. Київ–Філадельфія: Смолоскип, 2003. Т.1. 958 с.
42. Дацків І.Б. Брест 1918: європейський прорив України: Монографія. Тернопіль: Астон, 2008. 254 с.
43. Патер І., Франчук Є. В'ячеслав Липинський – політик, дипломат // В'ячеслав Липинський в історії України (до 120-річчя з дня народження). К., 2002. С. 125-140.
44. Метик Р. Моє знайомство і переписка з В.К.Липинським // Дзвони. Львів, 1933. Ч.6-7. С. 296-307.
45. Сідак В., Осташко Т., Вронська Т. Полковник Петро Болбачан: трагедія українського державника: Наукове видання. К.: Темпора, 2009. 426 с.
46. Чикаленко Є. Щоденник 1919-1920. Київ–Нью-Йорк, 2005. 640 с.
47. Андрощук В. Дипломатична діяльність В'ячеслава Липинського // III Міжнародні наукові читання імені Богдана Гаврилишина: збірник матеріалів (м. Тернопіль, 5 грудня 2023 року. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 11-13.
48. Андрощук В. В'ячеслав Липинський на дипломатичній службі Української держави // Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія: В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. Суми: Сумський державний університет, 2024. С. 75-79.